

УДК 338.48:502.131.1

ДЯЧЕНКО Л.^{1*}, КОВАЛЕНКО О.², САДУЛА Л.³

1* к.е.н., доцент, доцент кафедри туризму Сумського національного аграрного університету, e-mail: lidiabako@ukr.net, ORCID ID: 0000-0002-6059-8505

2 к.п.н., доцент, доцент кафедри туризму Сумського національного аграрного університету, e-mail: olexkovalenko@ukr.net, ORCID ID: 0000-0003-1043-6679

3 к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту та соціально-гуманітарних дисциплін, Львівської філії Європейського університету, e-mail: sadulalubov1954@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-1951-287X

ТУРИЗМ ЯК СКЛАДОВА ЯКОСТІ ЖИТТЯ У КОНТЕКСТІ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ

Мета. Стаття присвячена розкриттю складових якості життя у контексті циркулярної економіки та ролі туризму у цих процесах. **Методика.** Для вирішення поставлених завдань обґрунтовано потребу у забезпеченні вищого рівня доступу населення до отримання туристичних послуг, що сприятиме підвищенню якості життя у контексті циркулярної економіки. **Результати.** Для вирішення поставлених завдань досліджено наступне: складові якості життя; сутність циркулярної економіки та особливостей її розвитку в Україні; рейтинг якості життя в інших країнах світу, ролі туризму у підвищенні якості життя населення. На підставі отриманих результатів дослідження, авторами пропонується розробити додаткові державні програми, які сприятимуть досягненню вищого рівня доступу населення до туристичних послуг. Автори статті пропонують розробити державну програму «Компас якості життя в Україні- 2035», впровадження якої дозволить підвищити рівень доступу населення до отримання туристичних послуг, що неодмінно підвищить їх якість життя. **Наукова новизна.** Авторами статті пропонується визначити, яким категоріям населення, за якими критеріями, а також з яких фінансових джерел, може бути надано право отримати безкоштовний ваучер на придбання туристичних послуг за програмою «Компас якості життя в Україні - 2035». Важливим джерелом необхідних фінансових ресурсів, для реалізації запропонованої програми «Компас якості життя в Україні - 2035», варто вважати оновлений розвиток українського виробництва товарів і послуг, а також вищий рівень розвитку підприємництва в Україні. Запропонована авторами програма: «Компас якості життя в Україні - 2035», яку варто розробити на рівні держави, забезпечити вищий рівень якості соціального життя значній категорії населення, підвищити рівень їх задоволення роботою, дозволить покращити ментальне здоров'я людей, позитивно відобразиться на рівні їхніх доходів, а також розширить спектр соціальних послуг тощо. **Практична значимість.** Відповідно до запропонованої авторами державної програми: «Компас якості життя в Україні – 2035» та визначених критеріїв і умов доступу населення до цієї програми з безкоштовного отримання туристичних послуг, підвищиться якість життя в Україні, що краще відповідатиме їх інтелектуальному розвитку, а також розвитку соціально-технічних систем циркулярної економіки.

Ключові слова: циркулярна економіка, якість життя, постіндустріальна економіка, теорія якості життя, індикатори якості життя, туризм

Постановка проблеми

Підвищення рівня розвитку національної економіки в сучасних умовах, питання надзвичайно важливе та багатоаспектне. Низькі соціальні стандарти, які отримують переважно більша кількість громадян України, не забезпечують їм достатньо можливостей бути задоволеними щодо рівня якості життя, рівня власних доходів і можливостей відпочинку. Саме тому, є важливим моніторинг та дослідження якості життя у контексті циркулярної економіки, у т.ч. через таку складову, як «туризм».

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Дослідження наукової теми щодо якості життя у контексті «циркулярної економіки» та ролі туризму у цьому - питання багатоаспектне. Нижче розглянемо змістове наповнення таких категорій, як «якість життя» та «циркулярна економіка».

Дослідження туризму, як складової якості життя населення у контексті циркулярної економіки, передбачає розуміння таких категорій: «якість життя», «теорія якості життя», «індикатори якості життя», «циркулярна економіка» тощо.

Відповідно до результатів дослідження «Вектори економічного розвитку – 2030», змістом категорії «якість життя» є наступне: рівень задоволення матеріальних і культурних потреб людей, якість харчування та одягу, житла, охорони здоров'я, освіти, сфери обслуговування, навколишнього середовища, відпочинку, ступінь задоволення потреб у змістовному спілкуванні, знаннях, творчій праці, а також рівень стресових станів, структура розселення тощо [1, с.444-445].

Відповідно до результатів аналітичної доповіді: «Вимірювання якості життя в Україні», підготовлена у 2013р. Інститутом демографічних та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, визначає наступне: «якість життя» – комплексне поняття, яке враховує різноманітні аспекти людського життя; зусилля для забезпечення відповідного рівня якості життя населення (чи конкретної особи) здійснюються за двома напрямками: 1 - це діяльність держави для забезпечення гідного рівня якості життя населення; 2 – зусилля самих громадян [2].

Розглянемо нижче результати деяких наукових досліджень, які є у відкритому доступі, та визначають зміст категорії «якість життя». «Якість життя населення» у 1920р. було викладено економістом А.Пігу у науковому дослідженні «Економічна теорія добробуту», що передбачало розуміння низки концепцій та їхнього впливу на якість життя і способи їх контролювання. Д. Стігліц та А. Сен визначають критерії якості життя наступні: матеріальні умови життя, здоров'я, рівень освіти, робота, політичний голос і громадянські права, навколишнє середовище та умови життя, економічна і фізична безпека [3].

«Теорія якості життя», як науковий напрям, виникла у 20 столітті та інтерпретує вплив різних чинників на здоров'я, розумовий і моральний розвиток людей. «Якість життя» досліджували, зокрема, такі науковці: Дж. Роулз, Р. Парк, Е. Берджесс, Л. Вірт, Г. Беккер, Б. Комбімейл, А. Паренті, А.К. Сен, М. Нуссбаум, Й. Сакс, Д. Макгрехен та інші [1, с.445].

За А. Таккером, «циркулярна економіка»: взаємовигідна філософія, що передбачає співіснування успішної економіки та здорового навколишнього середовища [3].

Термін «циркулярна економіка» у наукових джерелах з'явився у 60-х роках 20ст., коли відбувся перехід до постіндустріальної економіки. Постіндустріальне суспільство, як соціологічну концепцію, розробляли американські соціологи Д.Белл, Г.Кан, А.Тоффлер та інші. Постіндустріальне суспільство ідейно впливає з теорії індустріального суспільства американського економіста А. Ростоу та французького соціолога Р.Арона. Згідно з концепцією постіндустріального суспільства розвиток людського суспільства охоплює три стадії: аграрну, індустріальну і постіндустріальну. В основі такого поділу - передусім рівень розвитку техніки і суспільний поділ праці [4., С.9].

Огляд низки наукових джерел показав, що змістове наповнення категорії «циркулярна економіка» включає наступне: це - економічна система, в якій продукти, деталі та матеріали повертаються назад у цикл виробництва, створюючи додаткову економічну, соціальну та екологічну цінність [1.С.12].

У фінальному звіті «На шляху до циркулярної економіки в Україні», який було проведено у 2024р., UNITED NATIONAL INDUSTRIAL DEVELOPMENT ORGANIZATION (UNIDO), визначено такі рамки «циркулярної економіки»:

- ключові ланцюги створення вартості продукції (КЛСВП), які є взаємопов'язані:

-БУДІВНИЦТВО:

ключові ланцюги створення вартості продукції (КЛСВП) починаються з етапу використання первинних матеріалів і створюються аж до завершених будівель, обладнання та компонентів, а потім технічного обслуговування, перепрофілювання, реконструкції та знесення будівель, що відслужили свій термін;

-ПРОДОВОЛЬСТВО:

тут задіяні усі ланки- від первинної сировини та сільського господарства загалом, вироблення та розповсюдження, споживання у домогосподарствах та системах громадського харчування;

-ЕЛЕКТРОНІКА ТА ІТ:

тут ланки починаються від використання первинної сировини і утворюються аж до виробництва та розповсюдження;

-ПЛАСТИК ТА ПАКУВАННЯ:

«що йде, те й повертається»; пакування для життя; пластик для життя;

ВІДХОДИ:

потрібно прагнути до швидкого переходу від «відходів» до «управління ресурсами» [5].

Нижче представлено схему «Циркулярна економіка та соціально – технічні системи (рис.1).

Рис. 1. Циркулярна економіка та соціально-технічні системи [5].

Формулювання цілей статті

Метою наукової роботи є визначення ролі туризму, як складової якості життя у контексті циркулярної економіки, пошук нових можливостей щодо підвищення рівня доступу населення до отримання туристичних послуг, а також розробка практичних рекомендацій, які дозволять досягти поставлених цілей.

Виклад основного матеріалу дослідження

Особливістю дослідження чинників, які стосуються підвищення якості життя, у контексті циркулярної економіки, зокрема є те, що в Україні тривалий час іде війна. Це здійснює негативний вплив на розвиток національної економіки, знижує рівень безпеки для населення, не сприяє підвищенню рівня якості життя в Україні у порівнянні з іншими країнами.

За визначенням Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), «якість життя» - це сприйняття людьми свого положення в житті залежно від культурних особливостей і системи цінностей та зв'язку з їхніми цілями, очікуваннями, стандартами, турботами [6].

«Якість життя», у національній системі індикаторів, (показників), характеризується наступним:

-яким є стан зовнішнього середовища, у якому живе людина, а також здійснюється оцінка якості життя;

-спільний вплив держави та населення на якість життя;

-оцінка стану якості життя населенням, що може бути суб'єктивною [7].

Дослідження «Національної системи індикаторів якості життя населення в Україні» показали, що до них відноситься наступне:

-природне середовище;

-соціальне середовище;

-економічне середовище;

-суспільно-політичне середовище [7].

Слід зазначити, що найбільш вагому роль у формуванні високого рівня «якості життя» має економічне середовище, але природне, суспільно – політичне та соціальне середовище також мають важливе значення для забезпечення високого рівня «якості життя» населення та конкретної людини зокрема.

Згідно даних Організації Об'єднаних Націй, «якість життя», включає наступне:

- середовище: природне, соціальне, економічне, суспільно-політичне;
- субсередовище: екологія, здоров'я, освіта, безпека, культура, мистецтво, відпочинок, житло, транспорт, економіка, зайнятість, громадянська активність, суспільне середовище [8].

За даними «Numbeo» - дослідницької установи, яка займається збором даних та їх публікацією про вартість та якість життя населення, охорону здоров'я та інші показники у країнах світу, до перших десяти країн з найвищими показниками щодо «якості життя» у 2025 році відносяться такі країни:

1. Люксембург – 220.1; високі показники купівельної спроможності, безпеки та якості охорони здоров'я;
2. Нідерланди – 211.3; сильна економіка та високий рівень життя;
3. Данія – 209.9; відзначається чудовою соціальною підтримкою та безпекою;
4. Оман - 208.9; високий рівень безпеки та купівельної спроможності;
5. Швейцарія–205.0; відома стабільністю та чудовою системою охорони здоров'я;
6. Фінляндія–203.8; сильний соціальний захист та якість життя;
7. Ісландія – 202.0; стабільна економіка та соціальна підтримка;
8. Норвегія – 195.0; високий рівень життя та соціального захисту;
9. Катар -193.3;високий рівень життя;
10. Швеція – 193.2; стабільна економіка та високий рівень життя [9].

Україна, відповідно до проведених досліджень за даними «Numbeo» у 2025р., займає 68 місце серед 88 країн світу, (показник 115,0). [9].

Дослідження категорії «якість життя» показали, що розробка національної матриці індикаторів (системи показників) «якості життя», виокремлює три блоки показників:

- 1 – показники першого блоку кількісно описують зовнішнє середовище, характеризують досягнутий стан, у якому відбувається життя людей (людини) та здійснюється оцінка її життя;
- 2 – показники другого блоку повинні забезпечити характеристику поточного стану якості життя, який формується як результат спільного впливу держави та населення;
- 3 – показники третього блоку відображають суб'єктивну оцінку стану якості життя самим населенням [2].

Розглянемо нижче, як саме культура, мистецтво та туризм і відпочинок, будучи субсередовищем від соціального середовища, впливає на формування «якості життя» населення, в т.ч. конкретної людини.

Такими індикаторами, які впливають на стан сфери культури, мистецтва і туризму, виступають наступні:

- бюджетні видатки на культуру, мистецтво, фізичну культуру, туризм, у % до ВВП;
- співвідношення загальних (сумарних) видатків бюджетів усіх рівнів на культуру, мистецтво, фізичну культуру із визначеними за соціальними стандартами, у %;
- кількість закладів культури, мистецтва за видами (театри, музеї, бібліотеки, стадіони, палаци спорту, гуртки тощо); на 100 тис. населення;
- частка закладів культури, що потребують капітального ремонту, у % [2].

Варто зазначити, що існує певний взаємозв'язок між нематеріальною культурною спадщиною у контексті «теорії якості життя», а також відповідно до результатів проведеного дослідження (2013 рік) та аналітичної доповіді «Вимірювання якості життя в Україні» Інституту демографічних та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, Програми розвитку (ООН), Міністерства економічного розвитку і торгівлі України та запропонувати такі узагальнення:

- оцінка якості життя населення є важливим інструментом соціально- економічної політики держави;

для оцінки якості життя можна використовувати два підходи:

- 1 – для міжнародних порівнянь з різними країнами світу;

2 – на рівні України для прийняття урядом рішень щодо планування її соціально-економічного розвитку;

Варто зауважити, що діяльність держави щодо забезпечення високого рівня життя населення та конкретної особи, повинна бути доповнена зусиллями самих людей.

Поточна ситуація, яка склалася в Україні, у контексті індивідуальної активності населення у сфері культури, мистецтва і туризму, засвідчує наявність не достатньо ще використаних деякими людьми можливостей, які сприятимуть вищому рівню їхньої «якості життя». Це підтверджено у аналітичній доповіді «Вимірювання якості життя в Україні» Інституту демографічних та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, Програми розвитку (ООН), Міністерства економічного розвитку і торгівлі України [2].

Дослідження питання щодо «якості життя», яке проводилося у 2025 році Європейською Бізнес Асоціацією з дослідницькою компанією Gradus Research та узагальнено у документі: «Барометр якості життя» засвідчує такі отримані результати:

- задоволеність роботою, рис.3;
- рівень доходів, достатній для гідної якості життя, рис.4;
- якість соціального життя, рис.5;
- рівень безпеки, рис.6. [10].

Розглянемо нижче деякі отримані результати дослідження: «Барометр якості життя», за 2025 рік, Європейської Бізнес Асоціації та дослідницької компанії Gradus Research, яке проводилося серед широкої аудиторії. Виявлено, що лише 31% опитаних респондентів позитивно оцінюють свою роботу, що представлено на рис. 3. [10].

ЗАДОВОЛЕНІСТЬ РОБОТОЮ

(загальна аудиторія vs представники бізнесу «EBA»)

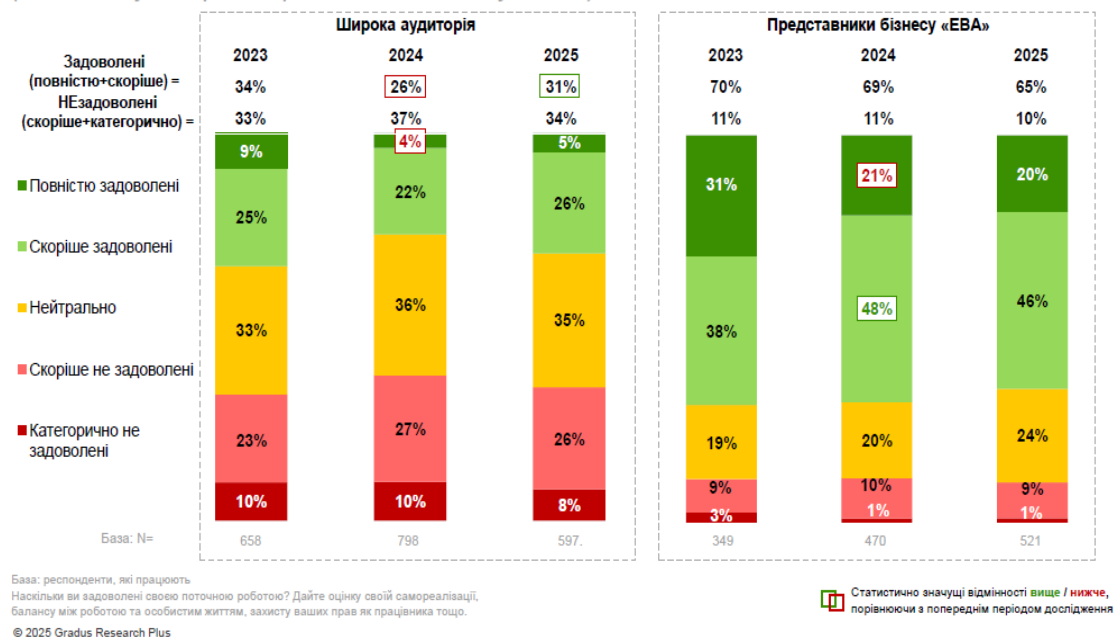

Рис. 3. Задоволеність роботою [10]

Як було виявлено із результатів дослідження: «Барометр якості життя», 15% опитаних респондентів вважають, що їхні доходи є прийнятними для гідного життя, що відображено на рис. 4. [10].

РІВЕНЬ ДОХОДІВ ДОСТАТНИЙ ДЛЯ ГІДНОЇ ЯКОСТІ ЖИТТЯ (загальна аудиторія vs представники бізнесу «ЕВА»)

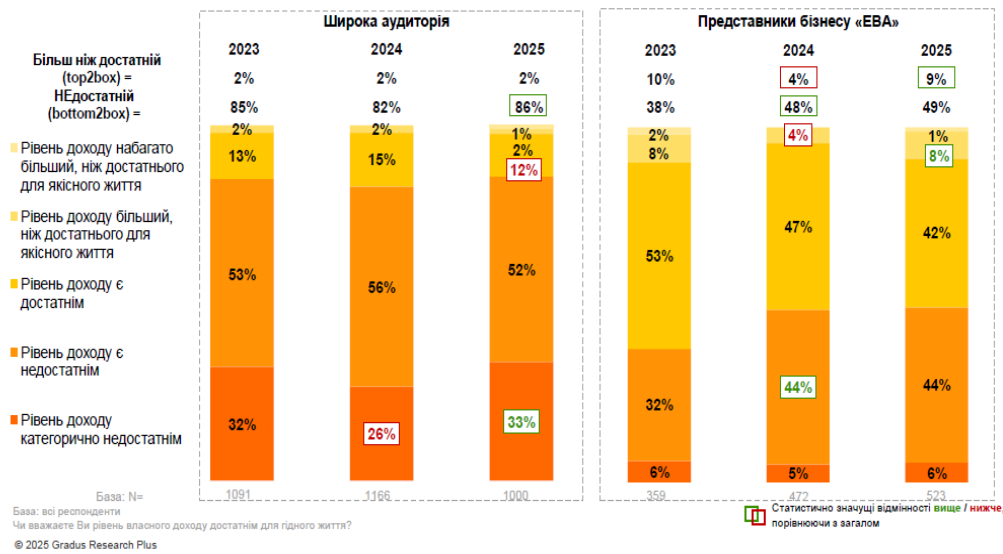

Рис. 4. Рівень доходів, достатній для гідної якості життя [10].

Важливим критерієм при вимірюванні якості життя вважається «якість соціального життя». Саме у цій сфері спостерігається зростання величини показника незадоволених людей: 33% від опитаних респондентів, що відображено на рис.5. [10].

ЯКІСТЬ СОЦІАЛЬНОГО ЖИТТЯ (загальна аудиторія vs представники бізнесу «ЕВА»)

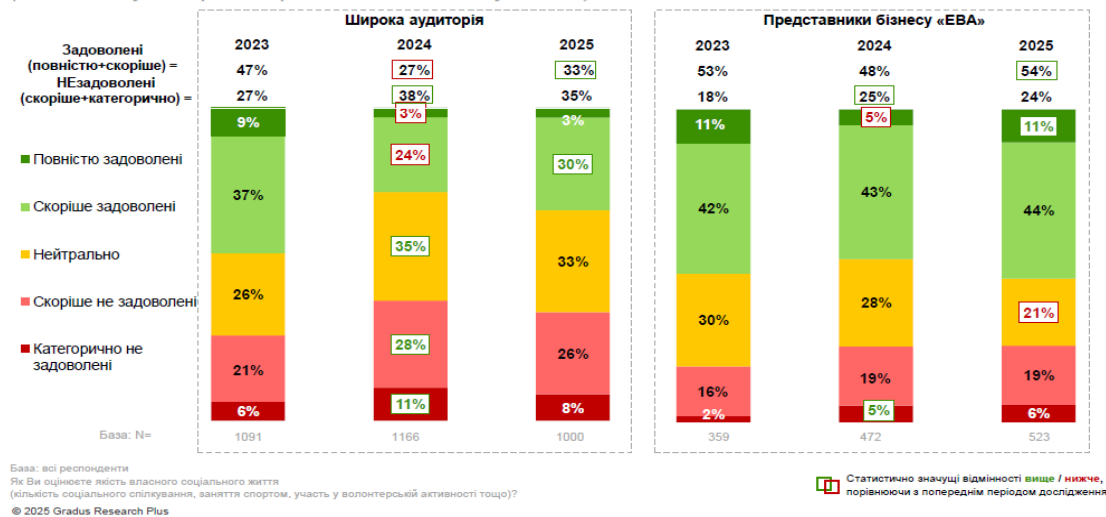

Рис. 5. Якість соціального життя [10].

Надзвичайно важливим критерієм, серед низки показників, які відображають «якість життя» в Україні – є «рівень безпеки». Саме «рівень безпеки» в умовах війни в Україні не сприяє покращенню «якості життя» населення. За отриманими результатами дослідження, яке проведено Європейською Бізнес Асоціацією та дослідницькою компанією Gradus Research у 2025р., лише 10% респондентів, яких було опитано, задоволені (рис.6) [10]. Можна зробити припущення, що ці респонденти знаходяться на території, які є більш безпечні.

РІВЕНЬ БЕЗПЕКИ

(загальна аудиторія vs представники бізнесу «ЕВА»)

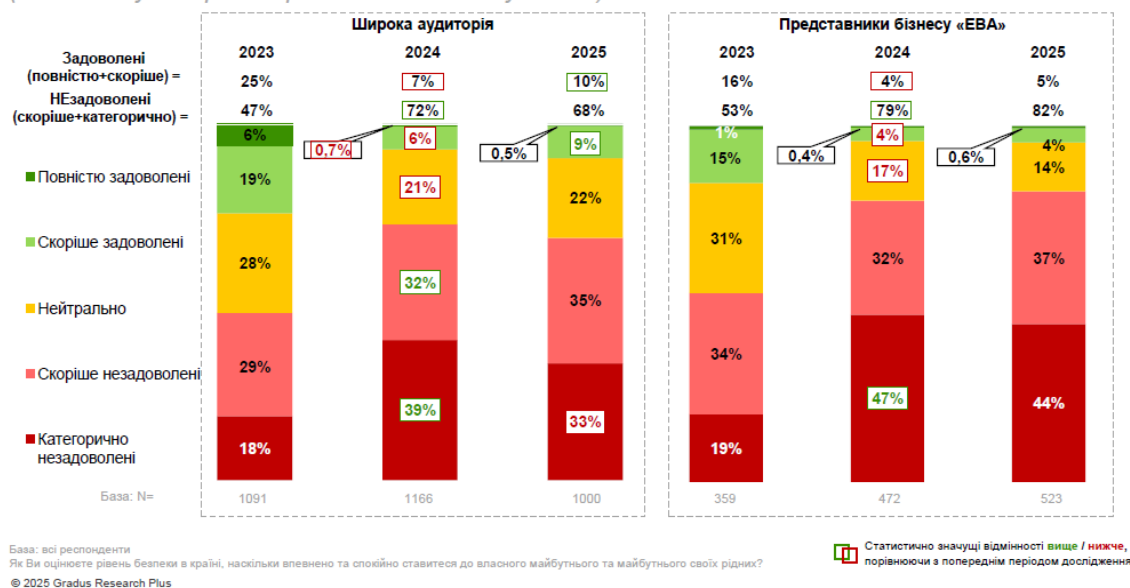

Рис. 6. Рівень безпеки [10].

Узагальнюючи проведене авторами дослідження щодо складових якості життя у контексті «циркулярної економіки» варто визначити важливу роль туризму у цих процесах. «Туризм» - як один із видів відпочинку людей, дозволяє їм реалізувати оздоровчу, пізнавальну, професійну, освітню мету тощо.

Слід зазначити, що важливою складовою для реалізації туристичних подорожей є наявність у споживачів фінансових ресурсів. Беручи до уваги чинники, які впливають на доходи та витрати споживачів, можна стверджувати, що більша частина їх не можуть дозволити собі придбати туристичні послуги. Пошук додаткових можливостей учасниками ринку туристичних послуг, у т.ч. за допомогою розроблених нових державних програм, сприятиме отриманню додаткових можливостей для людей і та підвищить рівень якості життя населення. Потрібно зауважити, що туристичні подорожі дозволяють людям забезпечити відновлювальні функції організму, у т.ч. відновлення працездатності. Важливою складовою щодо забезпечення високого рівня життя населення та конкретної особи, за сприяння держави, повинні бути також докладені зусилля самих людей.

Авторами статті пропонується наступне:

-розробити додаткові державні програми, які сприятимуть створенню вищого рівня доступу людей для їхніх можливостей купувати туристичні послуги, що неодмінно підвищить «рівень якості життя» та позитивно вплине на соціально-економічний розвиток України;

- це може бути програма: «Компас якості життя в Україні – 2035».

У підсумку слід зазначити наступне: «Національна система індикаторів якості життя населення в Україні» передбачає, що на якість життя впливає: природне середовище;-соціальне середовище;-економічне середовище;-суспільно-політичне середовище. Виявлено, що у сучасних умовах війни в Україні рівень забрудненості деяких територій є високим, а соціально-економічне середовище характеризується впливом низки негативних чинників, що також знижує якість життя, збільшуючи дискомфортні умови для людей. Суспільно-політичне середовище, під впливом війни в Україні, а також соціальні інституції, матеріальна та духовна сфера, культурно-побутові умови людей знаходяться у взаємозв'язку та взаємозалежності.

Висновки

Узагальнюючи наукове дослідження щодо ролі туризму як складової якості життя у контексті циркулярної економіки, варто зазначити наступне: досліджено теоретико-методологічні засади складових якості життя людей та їх взаємозв'язок в умовах «циркулярної економіки» та з'ясовано рамки «циркулярної економіки» та її соціально-технічну систему.

У статті приведено приклади деяких європейських країн, які мають найвищі показники «якості життя» у 2025р., згідно проведеного дослідження «Numbeo», дослідницької установи, яка займається збором даних та їх публікацією про вартість та якість життя населення, охорону здоров'я та інші показники у країнах світу.

Авторами статті обґрунтовано потребу у проведенні постійних досліджень рівня якості життя населення в Україні, пошук додаткових можливостей щодо його підвищення, зокрема через запропоновану державну програму «Компас якості життя в Україні – 2035». Це дозволить забезпечити вищий рівень якості соціального життя більшій кількості населення, підвищить рівень їх задоволення роботою, покращить ментальне здоров'я людей, позитивно відобразиться на рівні їхніх доходів, а також сприятиме розвитку соціально-технічних систем циркулярної економіки.

DYACHENKO L.^{1*}, KOVALENKO O.², САДУЛА Л.³

1* Head of the Department of Tourism, Sumy National Agrarian University, Sumy, PhD in Economy, Associate Professor, e-mail: lidiyabako@ukr.net, ORCID ID: 0000-0002-6059-8505

2 Head of the Department of Tourism, Sumy National Agrarian University, Sumy, PhD in Pedagogy, Associate Professor, e-mail: olexkovalenko@ukr.net, ORCID ID: 0000-0003-1043-6679

3 Associate Professor of the Department of Management and Social and Humanities, European University, Kyiv, Ph.D. in Economy, e-mail: sadulalubov1954@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-1951-287X

TOURISM AS A COMPONENT OF QUALITY OF LIFE IN THE CONTEXT OF THE CIRCULAR ECONOMY

Purpose. The article is devoted to revealing the components of the quality of life in the context of the circular economy and the role of tourism in these processes. **Methodology.** To solve the tasks set, the need to ensure a higher level of access of the population to receiving tourism services is substantiated, which will contribute to improving the quality of life in the context of the circular economy. **Purpose.** The article is devoted to exploring the components of quality of life in the context of the circular economy and the role of tourism in these processes. **Methodology.** To address the stated objectives, the study substantiates the need to ensure a higher level of public access to tourism services, which would contribute to improving the quality of life within the framework of the circular economy. **Results.** To achieve the research goals, the following aspects were examined: the components of quality of life; the essence of the circular economy and the peculiarities of its development in Ukraine; international quality of life rankings; and the role of tourism in enhancing the population's quality of life. Based on the findings, the authors propose the development of additional state programs aimed at expanding public access to tourism services. Specifically, the authors advocate for the creation of a national program entitled "The Quality of Life Compass for Ukraine – 2035", the implementation of which would increase access to tourism services and, consequently, improve quality of life. **Scientific Novelty.** The authors propose a framework for identifying population categories eligible for free tourism service vouchers under the "Quality of Life Compass for Ukraine – 2035" program, including the criteria for selection and potential sources of funding. A critical source of financial support for the proposed program is identified as the renewed development of Ukrainian production of goods and services, along with an enhanced level of entrepreneurship in the country. The program, designed at the state level, is expected to significantly improve the quality of social life for large population groups, increase job satisfaction, enhance mental well-being, positively impact income levels, and broaden the range of available social services. **Practical Significance.** The implementation of the proposed state program "Quality of Life Compass for Ukraine – 2035", based on defined criteria and access conditions for the population to receive free tourism services, is projected to improve the quality of life in Ukraine. It would better align with intellectual development and the advancement of socio-technical systems within the circular economy framework.

Keywords: circular economy, quality of life, post-industrial economy, quality of life theory, quality of life indicators, tourism

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вектори економічного розвитку – 2030 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukraineinvest.gov.ua>
2. Вимірювання якості життя в Україні / Інститут демографічних та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.idss.org.ua>
3. Ставицький А., Молоканова К. Моделювання якості життя населення в Україні та країнах Європи // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2020. – № 6 (213). – С. 20–31.
4. Мочерний С. В. Економічна енциклопедія: у 3 т. Т. 3 / С. В. Мочерний. – К.: Видавничий центр «Академія», 2002. – 952 с.
5. На шляху до циркулярної економіки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.eu4environment.org>
6. Всесвітня організація охорони здоров'я [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.who.int>
7. Національна система індикаторів якості життя населення в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.idss.org.ua>
8. Організація Об'єднаних Націй [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukraine.un.org.ua>
9. Quality of Life Index by Country 2025 Mid-Year. Numbeo [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.numbeo.com>
10. Барометр якості життя. European Business Association [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://eba.com.ua>

REFERENCES

1. UkraineInvest. (n.d.). *Vectors of economic development – 2030*. Retrieved from <https://ukraineinvest.gov.ua/>
2. Ptukha Institute for Demography and Social Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine. (n.d.). *Measuring the quality of life in Ukraine*. Retrieved from <https://www.idss.org.ua/>
3. Stavytskyi, A., & Molokanova, K. (2020). Modeling the quality of life of the population in Ukraine and European countries. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics*, 6(213), 20–31.
4. Mochernyi, S. V. (2002). *Economic encyclopedia in three volumes* (Vol. 3). Kyiv: Publishing Center "Academy".
5. EU4Environment. (n.d.). *Towards a circular economy*. Retrieved from <https://www.eu4environment.org/>
6. World Health Organization. (n.d.). *World Health Organization*. Retrieved from <https://www.who.int/>
7. Ptukha Institute for Demography and Social Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine. (n.d.). *National system of quality of life indicators in Ukraine*. Retrieved from <https://www.idss.org.ua/>
8. United Nations in Ukraine. (n.d.). *United Nations in Ukraine*. Retrieved from <https://ukraine.un.org.ua/>
9. Numbeo. (2025). *Quality of life index by country: Mid-year 2025*. Retrieved from <https://www.numbeo.com/>
10. European Business Association. (n.d.). *Quality of life barometer*. Retrieved from <https://eba.com.ua/>

Стаття надійшла до редакції: 06.05.2025
Received: 2025.05.06